

Problémy a výzvy právneho štátu na Slovensku.

Simona Salajová

2019

Právny štát je postavený na viazanosti štátu právom . Pointou viazanosti je limitácia štátnej moci, obmedzenie svojvôle a teda ochrana slobody a rovnosti. V posledných rokoch sme ale na Slovensku svedkami meniacej sa spoločenskej nálady. Ľudia začínajú byť unavení a frustrovaní. Jednou z hlavných príčin posilňovania radikálnych a extrémistických nálad je strata dôvery v inštitúcie, medzi ktoré patrí aj ústavný súd. Práve on má za úlohu byť pre občanov posledným garantom spravodlivosti v prípade, že zlyhajú všetky ostatné inštitúcie. Čo ale ak ľudia stratia dôveru aj v tak dôležitú inštitúciu? Práve k tomuto bodu sa Slovenská republika momentálne približuje, keďže parlamentu sa ani na druhý pokus napriek pestrej ponuke nepodarilo zvoliť dostatočný počet kandidátov na sudcov Ústavného súdu, čím vytvoril podozrenie zo spolitizovania celej voľby. Ako prispieva k dôvere v Ústavný súd skutočnosť, že o sudcoch sa handluje za zavretými dverami a že reálne výkony na verejných vypočutiach sa takmer vôbec neberú do úvahy?

Prečo je to tak? Ide práve o rozsah a charakter právomocí ústavných súdov, ktoré spravidla zasahujú do sféry záujmov politických strán. Ide o právomoc rozhodovať o súlade právnych predpisov s ústavou alebo napríklad o právomoc rozhodovať vo volebných a referendumových veciach. Celý rad jeho právomocí má politicky charakter a preto je vcelku často vtáňovaný do centra politického zápasu. Za situácie, keď môžu ústavné súdy, ako aj iné orgány súdnej moci svojimi rozhodnutiami výrazne ovplyvniť aj priebeh legitímneho zápasu politických síl, reálne hrozí, že jedným z kľúčových cieľov politických strán sa stane politické ovládnutie súdnej moci, čo môže potenciálne ohrozovať základy demokratickej a právnej štátnosti. Ak ústavodarca predimenzuje právomoci ústavného súdu, a zvlášť tie, ktoré svojimi účinkami priamo zasahujú do politickej sféry, reálne hrozí, že proces kreovania personálneho zloženia ústavného súdu nebude procesom výberu odborne, ľudsky a skúsenostne najvzretejších právnických autorít, ale procesom hľadania osôb, ktoré budú „ochotné a schopné“ garantovať a zabezpečovať záujmy politických strán aj pri rozhodovaní nezávislého orgánu ochrany ústavnosti.

Národná rada má postavenie, ktoré jej vytvára možnosť beztrestne porušiť Ústavou určené podmienky pri výbere kandidátov na sudcov Ústavného súdu tým, že zvolí kandidátov formálne, zdanlivo spĺňajúcich ústavné podmienky bez toho, aby našla fakticky vhodných kandidátov. Osobne si myslím, že aj keď ústavná ani zákonná úprava nedáva žiadne záruky k tomu, aby sa dosiahlo profesionálne a odborne vyvážené personálne zloženie ústavného súdu, napriek tomu sa za každým o post uchádzali vážení odborníci či už z radov sudcov, notárov advokátov alebo profesorov. No napriek tomu s konečným výberom nie som vždy stotožnená.

Ako teda zaručiť nestrannosť Ústavného súdu? Čo tak žrebovaním?

Keďže funkcia sudcu Ústavného súdu je nepochybne viac odbornou než politickou, žreb by celkom určite nemal predstavovať jediný spôsob výberu kandidátov resp. by nemal predstavovať základ ich výberu. Naopak, mal by byť len záverom komplexnejšieho mechanizmu, kde by sa na úvod verifikovalo splnenie právnym poriadkom vyžadovaných odborných, prípadne aj osobnostných, kritérií a ďalších spôsobilostí všetkých kandidátov. Tým by sa zabezpečilo to, aby sa už do samotného žrebovania dostali len také osoby, ktoré sú na funkciu sudcu dostatočne kvalifikované. Touto dvojfázovosťou výberu by sa zabezpečil aj výber kvalifikovaných kandidátov a v druhej fáze aj nestrannosť výberu. V tejto idey si viem predstaviť aj vynechanie menovania sudcov prezidentom tak, ako to poznáme dnes. Na rozdiel od toho, verejné vypočutie pred výborom by som ponechala v podobe ako to poznáme. Určite by som ale uvažovala nad udelením právomoci výboru vylúčiť kandidáta. Táto možnosť môže predstavovať korigujúci mechanizmus v prípade, ak by sa medzi uchádzačmi objavil menej spôsobilý kandidát.

Žrebovanie má v porovnaní s voľbou dve zásadné odlišnosti. Okrem toho že vedomé rozhodovanie sa nahrádza pravidlom náhody, ide predovšetkým o to, že inštitút žrebu vo svojej podstate predstavuje posun idey rovnosti. Žreb ako nástroj na výber kandidátov na sudcov Ústavného súdu by mohol zabezpečiť potenciálnu priechodnosť aj iných nominácií ako len tých, u ktorých možno predpokladať podporu poslancov podporujúcich vládu respektíve vládnú koalíciu. Takýto mechanizmus by rovnako mohol mať v konečnom dôsledku pozitívny efekt aj na požiadavku nezávislosti Ústavného súdu, čo by v zmysle čl. 124 Ústavy malo byť jedným z jeho kľúčových atribútov. Ako výhodu tohto modelu vnímam práve možnosť prispieť k väčšej názorovej pluralite sudcov.

Záver: V súvislosti s procesom formovania personálneho zloženia ústavného súdu možno pomerne jednoducho a zreteľne artikulovať verejný záujem, ktorý spočíva v záujme kreovať odborne a osobnostne vyspelý a nezávislý ústavný súd, ktorý bude spôsobilý vykonávať svoje ústavné funkcie na vysokej profesionálnej úrovni a ktorý bude všeobecne rešpektovanou autoritou predovšetkým vďaka výsledkom svojej rozhodovacej činnosti. Práve inštitút žrebu by aspoň z časti mohol uspokojiť záujem verejnosti. Z historického hľadiska nie je vôbec novinkou, je známy predovšetkým z prostredia antických Atén, kde bol relatívne hojne využívaný na obsadzovanie viacerých verejných funkcií. Čo je v tomto prípade osobitne zaujímavé, žrebovanie bolo v podmienkach aténskeho štátu využívané napríklad na výber sudcov. Cieľom tohto príspevku nie je ponúknuť kompletný návrh na zmeny ústavnej a zákonnej úpravy pravidiel výberu sudcov Ústavného súdu, skôr poukázať na možnosť, ktorá vo verejnom diskurze absentuje.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

BROSTL, A. 1995. Právny štát. Košice: Medes, 1995. 11s. ISBN 80-967 499-0-0

Kol.aut. 2018. Aktuálne otázky teórie práva. Bratislava: Právnická fakulta UK, 2018. 98s. ISBN 978-80-7160-455-6

Radbruch, G. 2012. O napětí mezi účely práva. Praha : Wolters Kluwer, 2012. S.147. ISBN 978-80-7357-919-7

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<<https://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/politika-a-pravo/50-zreb-ako-nastroj-na-vyber-sudcov-ustavneho-sudu>

<<https://dennikn.sk/972222/vsetko-co-by-ste-mali-vediet-o-tom-ako-ustavni-sudcovia-prikazali-kiskovi-konat/>

<<https://domov.sme.sk/c/2925237/o-kandidatoch-na-sudcu-us-sr-by-mala-rozhodnut-odbornost.html>)

<<https://glob.zoznam.sk/odbornici-prehovorili-ziadaju-zasadne-zmeny-pri-volbe-ustavnych-sudcov/>

<<https://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Splnili-by-Fico-ci-Zitnanska-nove-kriteria-na-ustavneho-sudcu-Nie-je-to-vylucene-vyhlasil-minister-Gal-301034>

<<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/484043-pravnici-kritizuju-vladny-navrh-na-zmenu-volby-ustavnych-sudcov/>

<<https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/0/O+aktuálnych+problémoch+ustanovovania+sudcov+ústavného+súdu.pdf>)